

147
C23

BIBLIOTHEEK VAN HET VREDESPALEIS

090000 0382974 5

DE WIELINGEN

RECHTEN EN BELANGEN

DOOR

DR. H. BRUGMANS,

HOOGLEERAAR AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM.

AMSTERDAM
SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. GROESBEEK & PAUL NIJHOFF.

— 1920 —

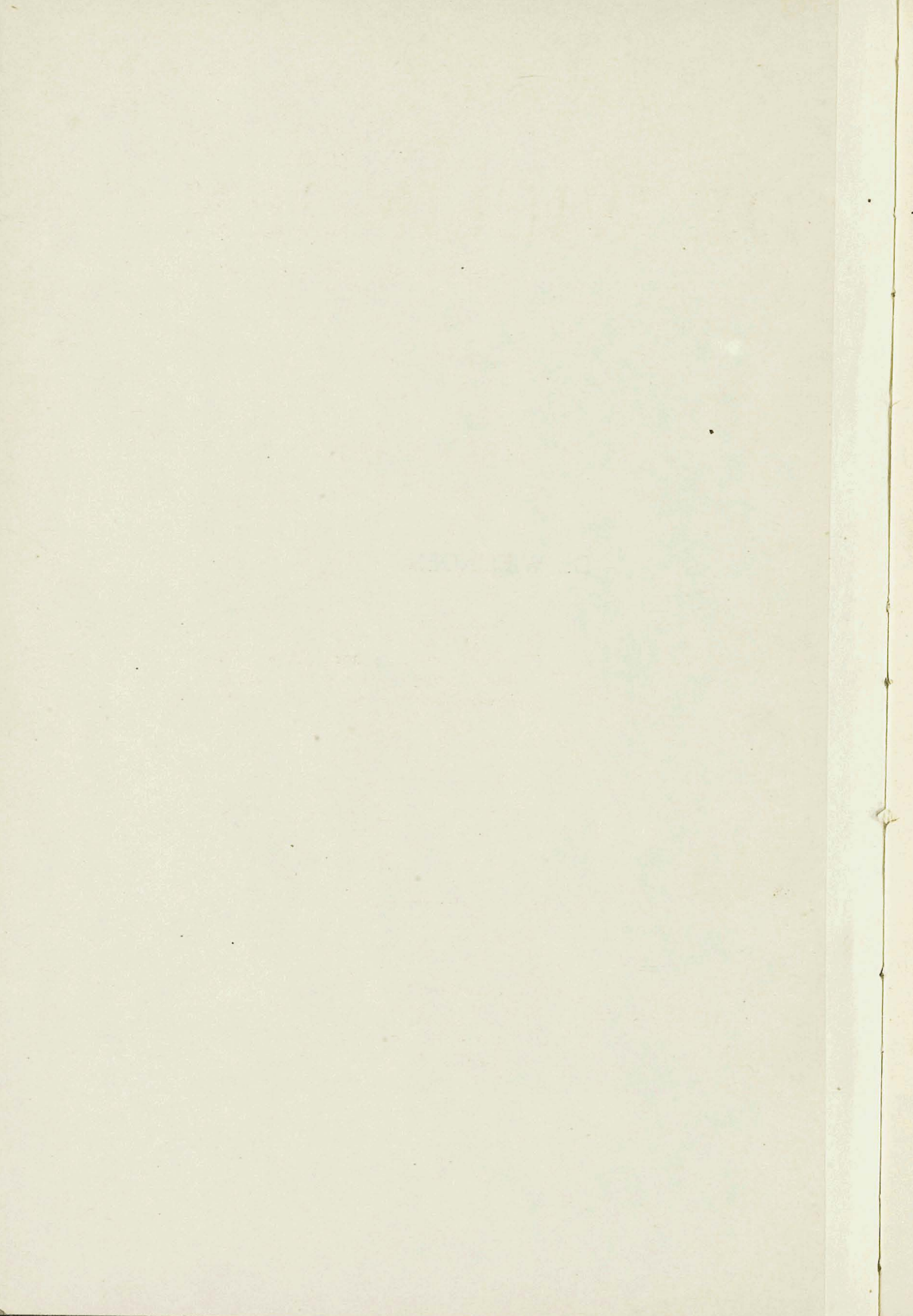
DE WIELINGEN

WONEN EN BELANGEN

DEK

DR. J. H. VAN DER WOUDE

DE WIELINGEN

147
C 23

DE WIELINGEN

17075

RECHTEN EN BELANGEN

DOOR

DR. H. BRUGMANS,

HOOGLEERAAR AAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM.

U.E. weet van welcken importantie
dit quartier is ende zoo hier eenighe
inbrake geschiede, hoe veel die geunie-
eerde provintien daeraen is gelegen.
Gecommitteerde Raden van Zeeland aan Leycester
24 Oct. 1587.

AMSTERDAM
SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. GROESBEEK & PAUL NIJHOFF.
— 1920 —

DE WIELINGEN

RECHTEN EN BELANGEN

DOOR

Dr. H. BRUGMANS.

HOOFDWERK VAN DE UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

AMSTERDAM
SCHULTEMA & HOEKEMA'S BOEKHANDEL

10, Oudezijde & Nieuwezijde

— 1870 —

De Wielingen. — Menig Nederlander zal zich den naam van dit vaarwater nauwelijks meer herinneren dan uit zijn schooljaren, toen hij de aardrijkskunde van Nederland had te bestudeeren. Hij zal toen hebben geleerd, dat de Wielingen de voornaamste Scheldemonnd was, waardoor dan ook het groote scheepvaartverkeer van en naar Vlissingen en Antwerpen werd geleid ; wij willen gaarne aannemen, dat hij het ook zal hebben onthouden. Maar dat er daar een internationale moeilijkheid bestond, dat er uit de zware golven van den Scheldemonnd een conflict tusschen Nederland en België zou kunnen oprijzen, dat er met één woord een Wielingen-kwestie bestond of althans zou worden gemaakt, dat zullen de meeste van onze landgenooten wel nimmer hebben vermoed, laat staan geweten. Nu piepen de musschen het van de daken, dat de Wielingen het onderwerp is van een ernstig diplomatisch geschil. Maar menigeen vraagt zich tevergeefs af, wat er daar aan de Schelde eigenlijk gaande is, waarom Nederlands oude rechten door België worden betwist. En er zullen ook niet weinigen zijn, die de vraag stellen, welk belang Nederland eigenlijk heeft bij het watergebied, waarom het hier gaat, en die zelfs

aarzelend vragen, of de belangen van Nederland daar van zoo groote en overwegende beteekenis zijn, dat de handhaving daarvan een scherp conflict met den Nederlandschen zusterstaat waard is. Men stelt dus de vraag, welke rechten ons land heeft in en op de Wielingen, en daarnaast deze : indien Nederland inderdaad onbestrijdbare rechten heeft op dat groote vaarwater, bezit het dan daar ook zoo groote belangen, dat het zijn rechten tot elken prijs zou moeten handhaven tegenover België en tegenover wie het zouden willen ondersteunen ?

Ter wille van de Nederlanders, die deze en dergelijke vragen stellen, is het volgende geschreven. Wij willen onze landgenooten voorlichten omtrent de werkelijke verhoudingen, over de rechten, die ons land in en op de Wielingen heeft, en tevens de redenen ontvouwen, waarom het die niet mag prijsgeven, integendeel met de uiterste energie moet handhaven. Wij meenen uit de historische ontwikkeling te kunnen aantoonen, welke onze rechten zijn, en uit de feitelijke verhoudingen van thans, waarom die rechten moeten worden verdedigd. Ook dit ten slotte hopen wij te bewijzen, dat door de handhaving van die rechten geen enkel groot Belgisch belang wordt getroffen of geschaad. Want ook dat laatste is een factor bij de beoordeeling van de kwestie. De rechten, die men historisch bezit, mag men slechts prijsgeven onder twee voorwaarden. Vooreerst, indien de handhaving daarvan van geringe waarde meer is, omdat daarbij geen of slechts geringe eigen belangen zijn betrokken. En ten andere, zoo

door die handhaving belangen van anderen ernstig zouden worden geschaad. Noch het een noch het andere is bij de kwestie der Wielingen het geval: wat Nederland daar historisch bezit, heeft nog steeds voor ons land groote waarde. Alleen daarom al zouden wij onze rechten moeten handhaven, zelfs indien daarin eenig ernstig nadeel voor België was gelegen. Maar aangezien dat laatste volstrekt niet het geval blijkt te zijn, is de verdediging van die rechten voor onze regeering niet anders dan haar schuldige plicht.

De kwestie der Wielingen spreekt niet sterk tot de verbeelding van ons volk. Al zijn de Nederlanders een zeevarend volk, het begrip van territoire verbinden zij niet gemakkelijk aan het vloeibare element; het recht op het water schijnt even vlottend als het water zelf. In de praktijk is het water een vrijgevochten gebied in den meest letterlijken zin; het begrip vaderland wordt er niet aan verbonden. In den afgeloopen grooten oorlog is dat ten duidelijkste gebleken. Veel, zeer veel, onnoemelijk veel hebben wij van de strijdende partijen verdragen, wellicht ook moeten verdragen. Maar één ding heeft geen der oorlogvoerenden gewaagd ons aan te doen en juist datzelfde zouden wij ook onder geen voorwaarde of omstandigheid hebben verdragen: de schending van ons nationaal grondgebied — te land. Hiervan waren wij allen wel heel zeker, dat wij onze neutraliteit zouden hebben opgegeven, zoo iemand het had gewaagd gewapenderhand onzen bodem te betreden; hij zou het gewapende

Nederlandsche volk tegenover zich hebben gevonden, eensgezind, schouder aan schouder.

Maar geldt datzelfde ook van ons grondgebied te water? Stelling neen. Dat is geen onderstelling, maar een feit. Want in tegenstelling van ons gebied te land is ons territoire ter zee meer dan eens door oorlogvoerende schepen bevaren; ook heeft men soms ons watergebied zelfs als gevechtsterrein gebruikt. Juist in dezelfde Wielingen, waarop wij evengoed oude, gevestigde rechten hebben als op Zuid-Limburg, eigenlijk nog oudere, is ons territoire meer dan eens door de oorlogvoerenden geschonden. In ons watergebied zijn mijnen gelegd, die den toegang tot onze Scheldehaven, Vlissingen, afsloten. Toch is het Nederlandsche volk daarop niet te wapen gevlogen. De regeering van die dagen heeft het geduld en verdragen, natuurlijk in de eerste plaats omdat het hier een betwist terrein gold, maar stellig ook omdat zij bij de doorzetting van onze rechten ook tot het uiterste toe de natie niet eendrachtig en overtuigd achter zich zou hebben gehad. Dat laatste is stellig juist. Het betreden van een Nederlandsch gehucht door een vreemd en dus vijandig detachement, wekt in ons gemoed alle tonen van vaderlandsliefde op; het varen van een vreemd oorlogsschip door onze wateren spreekt niet tot onze nationale verbeelding. Hier stelt de volksovertuiging een onderscheid, dat geheel overeenkomt met het oorlogsrecht.

Daarom ook wekt de Wielingenkwestie bij ons nog zoo weinig belangstelling. Ik wil hopen, dat onze uit-

eenzetting bij onze landgenooten het bewustzijn opwekt, dat deze zaak voor ons van even groote beteekenis is als waarvoor de Belgen haar terecht houden. Dan ook zullen de Nederlanders overtuigd kunnen worden van hun goed recht. En wellicht ook kan het buitenland worden overtuigd, dat Nederlands rechten van grooter waarde zijn dan België's aanspraken. Misschien ook kan men de overtuiging winnen, dat wie het eerst en vooral het hardst schreeuwt, daarom nog geen gelijk heeft. Integendeel. Alleen een zwakke zaak eischt hard geluid.

Orienteeren wij ons eerst ter plaatse ; het bijgaand kaartje kan daarbij goede diensten bewijzen.

Tusschen Walcheren en Vlaanderen mondt de Schelde door drie zeegaten uit in de Noordzee, van het noorden af gerekend, het Oostgat, de Deurloo en de Wielingen. Het eerste loopt langs de westkust van Walcheren ; de laatste bespoelt de Vlaamsche kust; de Deurloo breekt zich door de banken tusschen de Wielingen en het Oostgat. Het Oostgat is aan de oostzijde begrensd door de Domburger rassen of Kueerens en den wal van Walcheren, aan de westzijde door de Kaloo, de Botkil, de Rassen en het bankje van Zoutelande ; het zuidelijk gedeelte van het Oostgat tusschen Walcheren en de noordoostkanten van Elleboog en Nolleplant heet Galgeput. De Deurloo wordt aan de noordzijde begrensd door de Rassen en het bankje van Zoutelande, aan de zuidzijde door de Vlake van de Raan, de Raan, de Walvischstaart en

den Elleboog. De Wielingen eindelijk wordt ten noorden bepaald door het bankje van den Wandelaar, de Vlake van de Raan met de droogte van Schooneveld, het Ribzand, de Bol van Knokke en de Sluische Hompels ; aan de zuidzijde vinden wij vóór de Vlaamsche kust de bank van Wenduyne, het Zand en de Binnen-Paardemarkt.

Van die drie zeegaten is feitelijk alleen dat der Wielingen voor het groote scheepvaartverkeer geschikt. Het Oostgat wordt nog wel door groote schepen gebruikt, maar het gevaar van verzanding is daar naar het oordeel der deskundigen zeer groot. De Deurloo kan wel door visschersschepen en andere kleine vaartuigen worden bevaren, maar de geringe diepte sluit alle groote verkeer uit. Daarbij komt, dat beide vaarwaters ook op zich zelf moeilijk zijn ; wind en stroom leggen hier den schipper allerlei zwarigheden in den weg. De Wielingen dus is de eenige bruikbare toegang tot de Schelde, tot Vlissingen, tot Zeeland. Dat moet men steeds in het oog houden, wil men de beteekenis van de Wielingen-kwestie in het juiste licht en in de ware verhoudingen zien : het gaat hier om een der groote toegangswegen van ons land.

Dat wil natuurlijk volstrekt niet zeggen, dat België niet tevens groot belang bij die monding heeft. Integendeel — Antwerpen ademt alleen door den Scheldemond, dus door de Wielingen. Dat belang van Antwerpen wordt door iedereen natuurlijk onmiddellijk ingezien en erkend. Dat is evenzeer het geval met Zeebrugge. Die nieuwe Belgische haven ligt feite-

lijk aan de Wielingen en kan dus alleen door Nederlandsche watergebied worden bereikt. Dat zulk een toestand voor België onaangename en zelfs lastige, consequentiën kan meebrengen, ligt voor de hand. Naarmate Zeebrugge groeit, zullen ook die bezwaren toenemen. Zoo erkennen wij gaarne het belang, dat voor België verbonden is aan een bevredigende regeling der Wielingen-kwestie. Alleen mag uit dat belang in het geheel niets worden afgeleid ten opzichte van de soevereine rechten ten opzichte van de Wielingen. Indien dat belang toch uitsluitend den doorslag gaf ten opzichte van het sovereyn gezag, dan zou dat argument evenzeer gelden voor de geheele Wester-Schelde als voor haar monden. Die consequentie zal men misschien in België aandurven; dat zij niet opgaat, spreekt van zelf. Maar dan ook kan aan de Belgische belangen ook geen enkel argument worden ontleend ten opzichte van Belgische rechten op de Wester-Schelde en haar monden. Dat te minder, omdat dezerzijds altijd met die belangen rekening is gehouden en er eigenlijk generzijds nooit ernstige klachten zijn gerezen over de uitoefening van Nederlands hoogheidsrechten over de Wester-Schelde. Het karakteriseert dan ook wel de beweging, die thans tegen Nederland gaande is, dat zij eigenlijk allen feitelijken grondslag van geschonden rechten of belangen mist. Juist daarom zou de kwestie ook betrekkelijk gemakkelijk bij minnelijk overleg zijn op te lossen. Men heeft het van Belgische zijde niet gewild. Waarom niet? Dat is niet gemakkelijk te gissen. Maar dit eene is wel duide-

lijk : het gaat hier in het geheel niet om de knikkers ; of het om het spel gaat, vooral of het om *dit* spel gaat, staat nog te bezien. Dat kan eerst worden beoordeeld, als alle kaarten op de tafel liggen, wat thans nog lang niet het geval is.

Het souverain gezag, dat Nederland over de Wielingen bezit, vloeit voort uit dat over de Schelde, voor zoover die rivier door Nederlandsch gebied stroomt. Dat Nederland dat gezag bezit en uitoefent, is volkomen duidelijk en staat ook historisch muurvast. Een korte historische uiteenzetting moge dienen om aan te toonen, dat de Schelde sedert eeuwen een Nederlandsche rivier is geweest. Met de Schelde bedoelen wij natuurlijk die rivier van Saaftingen af ; op het hooger gelegen gedeelte heeft Nederland nimmer aanspraak gemaakt. Het spreekt wel van zelf, dat het bij een rivier als de Schelde, die door verschillende landen loopt, altijd bezwaarlijk is de verschillende belangen scherp af te wegen en dus de betrokken verhoudingen juist vast te stellen. Maar die bezwaren behoeven niet grooter te zijn dan in den regel het geval is, waar partijen met verschillende wenschen, belangen en rechten bij elkander komen om een voor allen geldende regeling tot stand te brengen. En in geen geval mag een der partijen daarin aanleiding vinden om de rechten der anderen te betwisten ; alleen op de basis der wederzijdsche rechten is een goede en duurzame overeenkomst mogelijk. Het is stellig voor België een eigenaardige moeilijkheid, dat zijn voornaamste

haven alleen door Nederlandsche wateren de zee kan bereiken ; in dat opzicht zijn Bremen en Hamburg stellig in het voordeel, om van Amsterdam en Rotterdam niet te spreken. Maar het feit, dat de Scheldemond Nederlandsch territoir is, is door de historie van eeuwen vastgelegd en moet dus door België worden aanvaard zonder eenige aarzeling of voorbehoud. Deed België dat niet, zou België de historische ontwikkeling willen betwisten, dan zou ook voor Nederland alle aanleiding zijn om de zaak der Schelde weer aan de orde te stellen. Dan zou de vraag van zelf weer kunnen en ook moeten opkomen, of het vraagstuk van de Schelde ook nog een andere oplossing zou kunnen vinden dan dat de mond van die rivier Belgisch werd.

Maar de Wester-Schelde is niet Belgisch en is dat ook nooit geweest. Wel is er eeuwen geleden met felheid en volharding om het bezit van de Scheldemonden gestreden. Die strijd voert ons tot diep in de middeleeuwen terug, toen Holland en Vlaanderen dongen om het bezit van Zeeland Bewester-Schelde. Zeeland Beooster-Schelde is, voor zoover wij weten, van oudsher in het bezit der Hollandsche graven geweest. Niet zoo stevig gevestigd waren hun rechten op Zeeland Bewester-Schelde, Walcheren en Beveland dus. In 1168 sloten de graven van Holland en Vlaanderen een verdrag, waarbij over het betwiste gebied een gemeenschappelijk bestuur, een condominium werd ingesteld¹⁾. Maar gelijk met meer dergelijke

¹⁾ Van den Bergh, Oorkondenboek.

verdragen is gebeurd, het werd niet gehandhaafd en voorkwam dan ook nieuwen strijd niet. Wij zullen daarbij niet in bijzonderheden stilstaan. Wij willen alleen constateeren, dat de strijd ten slotte definitief ten gunste van Holland werd beslist door het tractaat van Parijs van 6 Maart 1323¹⁾. Lodewijk I van Vlaanderen stond toen af aan Willem III van Holland alle leenrechten op „aucunes ylles et aucunes parties de la terre de Zeelande”.

Dat nu daaronder ook de Zeeuwsche wateren waren begrepen, spreekt van zelf. Het bezit van de Zeeuwsche eilanden alleen had natuurlijk geen waarde en ook eigenlijk geen zin. Onder de „aucunes parties” zijn dus stellig ook de wateren van Zeeland verstaan.

Werd onder die wateren van Zeeland nu ook de Hont of Wester-Schelde gerekend? Dat is niet twijfelachtig, al is het meer dan eens betwist. Reeds Kluit heeft ten duidelijkste aangetoond, dat het Zeeland, dat in de oorkonde van 1323 wordt bedoeld al het land (en natuurlijk ook het water omvat), dat ligt tusschen de Bornisse en Heidensee²⁾. De Bornisse is het sedert verzande vaarwater tusschen Goedereede en Flakkee, waar de oude grafelijke tolplaats Geervliet lag. Heidensee lag bij Sluis; het was een water, waarin het Zwin uitmondde. Daaruit volgt dus, dat de geheele Wester-Schelde in 1323 onbetwist Zeeuwsch gebied werd; dergelijke aanspraken hadden trouwens

¹⁾ Van Mieris, Charterboek II, 276; Kluit, *Historia Critica*, Cod. dipl. II, 2, 1042.

²⁾ Kluit, t. a. p. Excursus I, 102 slg.

de Hollandsche graven steeds gemaakt. Dat is merkwaardig genoeg en bewijst zeker wel, dat de rechten van Holland sterk stonden. Immers de Wester-Schelde was na 1323 eigenlijk de grensrivier geworden tusschen Zeeland en Vlaanderen; men zou dus mogen verwachten, dat er óf een gemeenschappelijk bestuur over zou zijn gevestigd óf dat de grens was getrokken door den dalweg, wat toen en later met zoovele grensrivieren het geval is geweest. Niets van dat alles; sedert 1323 is de Wester-Schelde zonder eenigen twijfel tot den Vlaamschen oever toe Zeeuwsch gebied.

Intusschen moet men de beteekenis daarvan niet al te hoog aanslaan. De Wester-Schelde had vóór 1400 in de verste verte niet de beteekenis, die zij later verkreeg en vooral die zij thans bezit. De groote verkeersweg te water was in de middeleeuwen de Bornisse, die wij boven noemden. Van daar voer men over de Ooster-Schelde óf westwaarts naar het gat van Veere óf oostwaarts achter Zuid-Beveland om naar de Schelde; zoo kon men komen te Brugge, later vooral te Antwerpen. De Wester-Schelde had als doorgaand vaarwater eigenlijk geen waarde; zij had geen goede rechtstreeksche verbinding met de zee. Er is zelfs een oude traditie, dat men in vroeger tijden van Walcheren naar de markt te Brugge droogvoets kon loopen. De waarde van dat verhaal zij in het midden gelaten; maar zeker is het, dat de mond van de Wester-Schelde geen beteekenis had voor de scheepvaart. Maar in het begin der vijftiende eeuw zijn de Zuid-Hollandsche en Zeeuwsche eilanden

door geweldige watervloeden geteisterd. Men zal zich herinneren, dat in 1421 de St. Elizabethsvloed den Zuid-Hollandschen Waard overstroomde en zoo den Biesbosch deed ontstaan. Omstreeks denzelfden tijd moet ook de groote doorbraak aan den mond van de Wester-Schelde hebben plaats gehad; toen eerst is de geweldige Schelde-mond ontstaan, die aan de Hont haar waarde als verkeersweg gaf en de opkomst van Antwerpen eigenlijk eerst mogelijk maakte.

Juist de geheel veranderde beteekenis van de Wester-Schelde gaf natuurlijk aanleiding tot allerlei verwikkelingen en dat te eerder, toen Holland of liever Zeeland tol ging heffen op de in handelsbelang steeds groeiende rivier. Dat Antwerpen zich beklaagde over die tolheffing ligt voor de hand. Dat Vlaanderen zich met de zaak bemoeide, spreekt evenzeer van zelf. Dat Brabant zijn bezwaren had, kunnen wij verwachten. Brabant strekte zijn aanspraken zelfs zoo ver uit, dat het de Wester-Schelde tot een Brabantschen stroom verklaarde, waarop zijn hertog uitsluitend recht had, ook dat van tolheffing. De strijd zou in een vroegere eeuw stellig tot een bloedig conflict hebben geleid. Maar in de vijftiende eeuw lagen de verhoudingen anders. Philips de Goede, hertog van Bourgondië en graaf van Vlaanderen, was sedert 1430 ook hertog van Brabant en sedert 1433 tevens graaf van Holland en Zeeland. De drie strijdende landen hadden dus sedert 1433 denzelfden heer; oorlog was dus tusschen hen uitgesloten. Geen andere uitweg bleef open dan die in rechten; het was wel een

lange weg, maar zij leidde tot een voor Zeeland en zijn oude rechten afdoende en gunstige beslissing. Den 11^{den} October 1504 velde de Groote Raad van Mechelen, waaraan zoowel Holland en Zeeland als Brabant en Vlaanderen waren onderworpen, het eindvonnis¹⁾. Dat vonnis stelde Zeeland volledig in het gelijk. De bewering der Staten van Brabant, dat de Schelde een Brabantsche stroom was, werd ongegrond verklaard; het beroep op een dubieuze oorkonde van 1304 werd afgewezen. Recht doende, verklaarde de Groote Raad, voor deze gelegenheid nog versterkt door zes raadsheeren van de hoven van Brabant, Vlaanderen en Holland, dat het gezag en dus ook het recht van tolheffing van den graaf van Zeeland zich uitstreckte over alle Zeeuwsche stroomen, ook over de Wester-Schelde. Daarmede was dus het oude recht van Zeeland over de Hont onbetwistbaar gehandhaafd. De Wester-Schelde was en bleef een Zeeuwsche stroom.

Dat tot de Wester-Schelde ook de mondingen van die rivier werden gerekend, spreekt van zelf, ook indien het nergens uitdrukkelijk mocht worden vermeld. Want dat het gebied over een rivier ook dat over zijn mond omvatte, sprak evenzeer van zelf als dat de mond een deel is van het menschelijk lichaam. Wij merken op, dat dus de Scheldemonddot tot het gebied van Zeeland werd gerekend in een periode, toen de zuidelijke oever der Schelde nog Vlaamsch was.

¹⁾ Kluit, *Historia. Cod. dipl.* II, 2, 1081. Van Limburg Brouwer, *Boergoensche charters*, 19.

Daaruit volgt dus onmiddellijk, *dat de grens van het Nederlandsche gebied aan den Scheldemonnd niet kan worden afgeleid uit de tegenwoordige grens van Zeeuwsch-Vlaanderen*. Van Belgische zijde is men gewoon die grenslijn bij Cadzand over de wateren door te trekken en het Nederlandsche gebied te beperken tot hetgeen ten oosten van die fictieve grenslijn is gelegen. Als het hier niet gold een watergrens, zou men kunnen zeggen, dat die lijn geheel in de lucht hangt. Maar dat zij een zuiver willekeurige is, wordt bewezen door het simpele feit, dat dit geheele watergebied reeds Zeeuwsch was, voordat de bedoelde grens van Zeeuwsch-Vlaanderen nog bestond.

Maar niet alleen spreekt het van zelf, dat de Scheldemonnd Zeeuwsch gebied was, wij kunnen het ook bewijzen. De waterbaljuw van Zeeland, die te Middelburg resideerde, strekte zijn gezag ook uit over de Wielingen; vandaar tot Saaftingen had hij het opper-toezicht en de jurisdictie over de Wester-Schelde. In de stukken van het waterbaljuwschap van Zeeland is dan ook steeds sprake van schepen, die de Wielingen binnen komen en dan dadelijk onder de jurisdictie van dien ambtenaar vallen¹⁾.

De Wielingen behoorden dus van ouds tot de Wester-Schelde. Misschien geeft men dat in België wel toe, maar betwist men, dat de Wielingen zich van oudsher

¹⁾ Rekeningen van den waterbaljuw. Rijksarchief in Zeeland. In de rekening van 1519/20, fol. 46 wordt de omvang van de jurisdictie van den waterbaljuw aldus omschreven: „beginnende in de Wielinge ende duer de Wielinge de Honte op tot Safftinge toe langs Vlaenderen, mits dat dofficiers van Vlaenderen geen jurisdictie en hebben”.

zoover naar het zuid-westen uitstrekten als men van onze zijde thans staande houdt. Te dien opzichte behoeft evenmin twijfel te bestaan. Van oudsher kon men de haven van Brugge, d. w. z. het Zwin niet naderen zonder het gebied door te varen, waarover de Zeeuwsche waterbaljuw jurisdictie had. In ieder geval strekte diens gezag zich dus uit tot voorbij het Zwin, dus ten westen van de tegenwoordige Zeeuwsch-Vlaamsche grens. Dat wordt bevestigd door het bekende art. 14 van den vrede van Munster, dat behalve de Schelde ook het Sas (~~van Gent~~) en het Zwin sluit voor het scheepvaartverkeer. Die bepaling zou natuurlijk geen zin hebben, indien het gezag der Staten Generaal zich niet had uitgestrekt voorbij de monding van het Zwin. Ook oude kaarten¹⁾ geven daar de Wielingen aan. Maar wat de deur dicht doet, is het volgende. De jurisdictie van Zeeland strekte zich in de dagen der Republiek uit „zooverre in zee als de uiterste palen van Vlaanderen²⁾”. Daar dat van Zeeland uit gerekend is, moet daarmede de grens van Frankrijk en Vlaanderen zijn bedoeld, dus zelfs nog voorbij Nieuwpoort.³⁾

¹⁾ Zoo die van Jacob van Deventer, die den naam Wielingen heeft vóór Heyst tot aan Blankenberge toe. Ook Zacharias Heyns in Den Nederlandschen Landt-Spiegel, enz.

²⁾ Costumen, ordonnantiën en statuten der stede van Middelburg (1771).

³⁾ Ten overvloede wordt dit nog bewezen door Smallegange, die in zijn Kroniek van Zeeland, blz. 152 de grens nog verder westwaarts plaatst: „Alle de Zanden die tusschen het gat van Sluis en Cales liggen, worden de Vlaemsche Bancken genoemd, over welke Zeeland het Gericht toekomt, alsoo Vlaanderen gants geen *Gerichts-dwang in zee heeft*”. Zoo was dus de toestand omstreeks 1700.

Zoo was de rechtstoestand van de Wester-Schelde en haar mondingen, dus ook van de Wielingen. Wij hebben hier ongetwijfeld met Zeeuwsch gebied te doen. Maar natuurlijk werd het Noord-Nederlandsche gezag over de Wester-Schelde nog bevestigd en versterkt, zoodra ook de zuidelijke oever der rivier in onze macht kwam. Dat is in den loop van den tachtigjarigen oorlog gebeurd. De Staten Generaal achtten het voor de veiligheid van de Republiek terecht noodig, dat aan den overkant der groote rivieren een breede strook grondgebied werd veroverd, die als een vooruitgeschoven bolwerk van de zeven provinciën kon worden beschouwd en ingericht. De verovering van Staats-Brabant en Staats-Vlaanderen, ten slotte ook van Staats-Limburg was de uitvoering van die gedachte.

Maurits en Frederik Hendrik hebben ieder hun deel bijgedragen aan de verovering van Staats-Vlaanderen. Maurits bezette in 1604 Sluis, Aardenburg, Oostburg en IJzendijke, in 1606 Axel. Na 1640 veroverde Frederik Hendrik in de laatste jaren van den tachtigjarigen oorlog Hulst, dat reeds in 1591 door Maurits was bezet, maar in 1596 weer was verloren gegaan, ten slotte Sas van Gent¹⁾. Daarmede was de zuidelijke oever van de Wester-Schelde Staatsch gebied geworden. Dat gedeelte van Vlaanderen kwam natuurlijk onder het onmiddellijk gezag der Staten Generaal; het werd generaliteitsland. Alleen een klein gedeelte ervan, het zoogenaamde committimus van Zeeland,

¹⁾ Brugmans, De Republiek der Vereenigde Nederlanden in 1648, 62.

werd door Gecommitteerde Raden van Zeeland bestuurd; het werd gevormd door Axel, Terneuzen en Biervliet met het bijbehorende platteland en de fortten Liefkenshoek enz. Die eigenaardige rechtsverhouding, waartegen de Raad van State begrijpelijk genoeg soms bezwaar maakte, was ontstaan in het begin van den tachtigjarigen oorlog, toen Zeeland voor zijn eigen veiligheid bestuursmacht aan de andere zijde van de Schelde was gaan uitoefenen¹).

Zoo waren dus de beide oevers van de Wester-Schelde Noord-Nederlandsch bezit geworden. Rechts bleef die Schelde natuurlijk een Zeeuwsche stroom. Het spreekt evenwel van zelf, dat de Staten Generaal, aan wie het hooge gezag aan den zuidelijken oever goeddeels toekwam, op die rivier ook hunnerzijds militaire en andere maatregelen gingen nemen in dat watergebied en dat te meer, daar juist dat gebied lange jaren oorlogsterrein is gebleven. Wij hebben dan ook in het vervolg eigenlijk alleen met maatregelen der Staten Generaal te maken, hoewel het souverain gezag der Staten van Zeeland over de Schelde daar door natuurlijk niet werd aangetast. Dat verhinderde evenzoo allerminst, integendeel dat bevorderde het juist, dat de Staten van dat gewest ook hunnerzijds maatregelen namen voor de beveiliging van de Schelde. Vooral in de eerste jaren van den opstand, toen het gezag der Staten Generaal nog zeer zwak was, was dat het geval.

De voornaamste van die maatregelen was die, welke

¹) Brugmans, De Republiek der Vereenigde Nederlanden in 1648, 64.

als de sluiting der Schelde wordt aangeduid. Men krijgt den indruk, dat het doel van die maatregelen oorspronkelijk eigenlijk geen ander is geweest dan om de mogelijkheid en tegelijk de bevoegdheid te scheppen om nieuwe, hooge tollen te kunnen heffen van den handel op 's vijands land. Reeds den 5 April 1572 volgde Vlissingen het voorbeeld van Den Briel en stak de vaan van den Prins van Oranje op; klaarblijkelijk was het Oranje bij den opstand te doen om de bezetting der havensteden aan de riviermonden. Van Vlissingen uit kon de Scheldemondd worden beheerscht; onmiddellijk werd dan ook de Schelde gesloten en de handel op Antwerpen belet. Alleen — het ging daarmee als zoo dikwijls in oorlogstijd — men verbood den doorvoer om zich dien voor goed geld weer te laten afkoopen. Zoo werd te Vlissingen een kantoor opgericht, waar men zich tegen betaling consenten — in dezen tijd sprak men van licenten — voor de vaart naar Antwerpen kon verschaffen¹⁾. Het behoeft natuurlijk geen betoog, dat Antwerpen, toch al gedrukt door den oorlogstoestand, van dat stelsel van licenten grootelijks schade leed.

De sluiting van de Schelde werd natuurlijk weer opgeheven, zoodra de zeventien Nederlanden alle in opstand waren gekomen tegen Spanje en eensgezind in November 1576 bij de pacificatie van Gent zich tot dat doel hadden aaneengesloten. Eensgezind was men evenwel slechts schijnbaar en zoo bleken de scheu-

¹⁾ Becht, Bijdrage tot de handelsstatistiek der Republiek in de zeventiende eeuw, 34 vlg.

ren, die zich weldra in het gebouw der Generale Unie vertoonden, onheelbaar. De afscheiding der Waalsche gewesten sleepte weldra ook de Vlaamsche mede ; België ontstond, wel niet als een afzonderlijke staat, maar toch als een afzonderlijk gebied. Dat gebied herkreeg zijn oude haven, toen Parma Antwerpen bij het traktaat van 16 Augustus 1585 herwon. Onmiddellijk werd door de Zeeuwen de Schelde weer gesloten. Wel werden ook nu weer licenten uitgegeven — men herinnert zich, hoe fel Leycester zich tegen dat stelsel van handel drijven op 's vijands land verzettede — maar de bloei van Antwerpen was geknakt. De Schelde was gesloten en zij bleef het tijdens den oorlog. Zij bleef het, omdat langzamerhand in die politiek een nieuw element zich openbaarde, dat van de doelbewuste tegenwerking van den handel van Antwerpen ten bate van dien van Holland en Zeeland. Het werd ten slotte een soort geloofsartikel, dat de Hollandsche en Zeeuwsche handelssteden niet zouden kunnen bloeien, zoo Antwerpen de vrije verbinding had met de zee. Vandaar dan ook, dat de afsluiting van de Schelde een staatkundig stelsel werd, terwijl er zich een vaste praktijk van ontwikkelde. Tijdens het Bestand was de theorie nog niet vast omlijnd en evenmin de praktijk definitief geregeld ; de Schelde is van 1609 tot 1621 vrijwel open geweest. Maar daarna ging zij weer dicht. En toen nam alles zulke vaste vormen aan, dat de Republiek kon door-drijven, dat in het traktaat van den vrede van Munster in 1648 het bekende artikel 14 werd opgenomen :

„Les rivières de l'Escaut comme aussi les canaux de Zas, Zwyn et autres bouches de mer y aboutissants seront tenues closes du côté des dits Seigneurs Etats"¹⁾. In het volgende artikel werden den koning van Spanje de rechten voorgeschreven, die hij in de genoemde wateren zou mogen heffen.

Sedert den vrede van Munster werd de Schelde dus rechtens gesloten gehouden door de Republiek. Feite-lijk lagen bij de Schelde-forten Lilloo en Liefkenshoek de bekende uitleggers, die de vaart van zeeschepen beletten. Alleen het verkeer met kleine binnen-vaarders was toegestaan; maar de Belgische schepen mochten niet verder afvaren dan de genoemde forten, waar zij hun lading aan Nederlandsche schepen moesten overgeven. Omgekeerd mochten zij de lading der Nederlandsche schepen, bestemd voor Antwerpen, van deze overnemen. Natuurlijk werd van een en ander tol geheven.

Hadden de Zuidelijke Nederlanden in de zeventiende en achttiende eeuw een krachtigen economischen op-bloei vertoond, dan zouden zij zulk een economischen dwang stellig niet lang hebben uitgehouden. Maar er was niet veel leven in de Belgische maatschappij van die dagen; waarlijk niet alleen aan de sluiting

¹⁾ Wij wezen er boven op, dat dit artikel afdoende bewijst, dat de Staten-Generaal gezag hadden voor den mond van het Zwin en dus voor de Vlaamsche kust. Vgl. blz. 19. Het Zwin zelf bleef in 1648 aan den koning van Spanje. Alleen van 1715 tot 1785 liep de grens der Repu-bliek voorbij het Zwin. In 1785 werd de oude toestand weer hersteld, waardoor de grens liep langs den rechteroever van het Zwin. Vgl. dr. Beekman's kaart van de Republiek in 1795, blad 16.

van de Schelde moet men het economisch verval van Antwerpen en van de Zuidelijke Nederlanden toeschrijven. Wel is het waar, dat de Belgen het als zoodanig beschouwden ; de sluiting van de Schelde heeft heel wat kwaad bloed gezet in Zuid-Nederland en de haat tegen de kettersche Republiek sterk aangewakkerd. Het is altijd moeilijker het verval te wijten aan eigen krachteloosheid en indolentie dan aan de scherpe concurrentie van anderen en de maatregelen van die anderen dienovereenkomstig.

Dat intusschen de sluiting der Schelde voor de Zuidelijke Nederlanden bijzonder schadelijk was, is duidelijk ; zoo was die maatregel ook bedoeld. Want in de zeventiende en achttiende eeuw was zulk een politiek gebruikelijk en alleszins geoorloofd. Geen wonder dan ook, dat alle traktaten na 1648 de sluiting der Schelde hebben bevestigd. Alleen tegen het einde der achttiende eeuw kwam er uit het zuiden verzet. Nadat keizer Karel VI door de compagnie van Ostende langs een omweg de Schelde-kwestie tevergeefs had trachten te ontgaan, viel zijn kleinzoon Jozef II de Republiek rauw op het lijf met een poging om de Schelde te forceeren. Zijn poging viel, zooals de meeste van zijn maatregelen, geheel verkeerd uit. De Republiek vertoonde een onverwachte energie ; zij wierf bovendien Frankrijk als bondgenoot. Zoo kwam het traktaat van Fontainebleau van 8 November 1785 tot stand. De Republiek moest een en ander toegeven, zij ontruimde en slechtte de Kruisschans en het fort Frederik Hendrik, waardoor het Staatsche ge-

bied van Zeeuwsch-Vlaanderen eenigszins werd verkleind ; daardoor werden de grenzen, zooals die door den vrede van Munster waren vastgesteld, weer hersteld en de aanwinsten, die de Republiek in 1715 bij bijzonder traktaat had verkregen, weer prijs gegeven. Verder stonden de Staten, „voulant donner à S.M. l'Empereur une nouvelle preuve de leur désir de rétablir la plus parfaite intelligence entre les deux Etats” de beroemde forten Lilloo en Liefkenshoek af. Maar wat de hoofdzaak was, de Schelde bleef gesloten. Artikel 7 van het traktaat stelde eerst het keizerlijk gezag vast over de Schelde van Antwerpen tot Saaftingen, maar voegde er uitdrukkelijk aan toe : „Le reste du Fleuve, depuis la Ligne démarquée jusqu'à la mer, dont la souveraineté continuera d'appartenir aux Etats-Généraux, sera tenu clos de leur coté ainsi que les canaux du Sas, du Swin et autres bouches de mer y aboutissans, conformément au traité de Munster”¹⁾).

Het was de laatste maal, dat de Republiek zich heeft kunnen beroepen op het traktaat van Munster om de Schelde gesloten te houden. De afsluiting van een geheele rivier was te zeer in strijd met het destijds algemeen aangehangen en vereerde natuurrecht om op den duur te kunnen worden gehandhaafd. De Fransche revolutie, die geloofde geheel met het verleden te kunnen breken, maakte met dergelijke oude historische rechten korte metten. Zoodra de Franschen in het najaar van 1792 meester van de

¹⁾ Het tractaat bij De Martens, Recueil II, no. 134.

Zuidelijke Nederlanden waren, besloten zij de Schelde te openen. Nog voordat de Franschen te Antwerpen waren, nam de Uitvoerende Raad der Fransche Republiek op grond van het natuurlijke recht der volken om de rivieren, die hun gebied doorstroomen, te bevaren, het besluit, „que le général commandant en chef des armées françaises dans l'expédition de la Belgique sera tenu de prendre les mesures les plus précises et d'employer tous les moyens qui sont à sa disposition pour assurer la liberté de la navigation et des transports dans tout le cours de l'Escaut et de la Meuse”¹⁾),

Tegen die eenzijdige beslissing protesteerden de Staten Generaal onmiddellijk den 24 November. De Fransche Republiek legde niet alleen dat protest naast zich neer, maar verklaarde bovendien den 1 Februari 1793 aan de Staten Generaal, of liever formeel aan den Stadhouder den oorlog. Die oorlog verliep voorloopig voor Frankrijk zeer nadeelig, zoodat de Schelde gesloten kon blijven. Maar in 1794 overwonnen de Fransche legers in België overal ; in Januari 1795 bezetten zij Holland.

De gevolgen bleven niet uit. De nieuwe Bataafsche Republiek moest den 16 Mei 1795 met Frankrijk een traktaat sluiten, dat juist aan de Schelde gewichtige verandering bracht. Volgens art. 12 stond Nederland aan Frankrijk af „la Flandre hollandaise y compris tout le territoire qui est sur la rive gauche du Hondt”. Art. 13 schreef Fransch garnizoen in Vlissingen voor.

¹⁾ 16 November 1792. Recueil des actes du Comité de Salut Public I, 232.

Art. 14 luidde zelfs: „le port de Flessingue sera commun aux deux nations en toute franchise”. Eindelijk stelde art. 18 vast: „La navigation du Rhin, de la Meuse de l'Escaut, du Hondt et de toutes leurs branches jusqu' à la mer sera libre aux deux nations française et batave; les vaisseaux français et des Provinces-Unies y seront indistinctement reçus et aux mêmes conditions”¹⁾).

Wij merken op, dat door den afstand van Staats-Vlaanderen in geen enkel opzicht afbreuk werd gedaan aan de oude rechten van Zeeland op de Hont, die bij de nieuwe orde van zaken overgingen op de Bataafsche Republiek, op Nederland dus. Wel kon het gemeenschappelijk bezit van Vlissingen tot eigenaardige complicatiën aanleiding gaven, waardoor de Nederlandsche rechten gemakkelijk in het gedrang konden komen. Maar dat neemt niet weg, dat als van ouds de Wester-Schelde Nederlandsch bezit bleef, dus ook haar mond, de Wielingen.

De vrijheid van de Schelde, theoretisch van groot gewicht, had evenwel practisch niet de minste beteekenis; de Engelsche blokkade sloot de Schelde niet minder hermetisch af dan de Republiek het vroeger had gedaan. Haar rechtstoestand veranderde natuurlijk, toen Napoleon zijn broeder, den koning van Holland, dwong bij het traktaat van Parijs van 16 Maart 1810 geheel Zeeland aan Frankrijk af te staan. Daarom had het decreet van Rambouillet van 14 Juli d. a. v., dat geheel het koninkrijk Holland bij Frankrijk

¹⁾ Het traktaat bij De Martens, Recueil, VI, no. 68.

inlijfde, voor de Schelde en voor Zeeland dan ook geen beteekenis.

De gebeurtenissen van 1812 tot 1815 maakten een einde aan het Fransche keizerrijk. Daardoor ook herwon Nederland zijn onafhankelijkheid; zoowel aan de proclamatie van het Algemeen Bestuur van 21 November als aan die van den Souvereinen Vorst van 2 en 6 December 1813 ligt de gedachte ten grondslag, dat het oude Nederland met al zijn rechten weer wordt hersteld. In het bijzonder leggen wij den nadruk erop, dat bij Souverein Besluit van 15 December 1813¹⁾ o.m. werd bepaald, „dat het departement van de Monden van de Schelde als van ouds deel uitmaakt van den Staat der Vereenigde Nederlanden”.

Daarmede was dus Zeeland, en dus de Westerschelde, *dus ook de Wielingen* weer aan Nederland gekomen. Het is dan ook volstrekt niet opmerkelijk, dat nog in December 1813 de betoning van de Wielingen weer door Nederland werd bezorgd. Nederland werd in de verschillende traktaten dan ook in zijn oude rechten hersteld; in 1814 werd het met België tot één staat vereenigd. Voor de Schelde werd in art. 3 van het geheime gedeelte van het traktaat van Parijs van 30 Mei 1814 bepaald, dat de vrije vaart op de Schelde op dezelfde wijze zou worden geregeld als die op den Rijn. Welnu, wij lezen in art. 5 van het publieke traktaat: „La navigation sur le Rhin, du point où il devient navigable jusqu' à la mer et reci-

¹⁾ Staatsblad 1813 no. 11.

proquement sera libre"¹⁾). Dat geldt dus ook voor de Schelde.

In de beroemde Weener eindacte van 9 Juni 1815 worden opnieuw tal van regelingen getroffen, die de vrije scheepvaart op de verschillende rivieren bevelen ; bovendien zijn aan de acte verschillende reglementen gehecht, die de vrije scheepvaart nader regelen. Daaronder is ook een reglement op de scheepvaart op de Neckar, den Main, de Moezel, de Maas en de Schelde. In art. 1 van dat reglement wordt de vrije scheepvaart vastgesteld voor al die rivieren „du point on chacune de ces rivières devient navigable jusqu'à leur embouchure". Art. 7 voegt daaraan nog deze bepaling toe : „Tout ce qui aurait besoin d'être fixé ultérieurement sur la navigation de l'Escaut, outre la liberté de la navigation sur cette rivière prononcée à l'article I, sera définitivement réglé de la manière la plus favorable au commerc et à la navigation et la plus analogue à ce qui a été fixé pour le Rhin"²⁾.

Onmiddellijk noodig was dat alles voor de Schelde niet. Want anders dan de Rijn was de Schelde sedert de stichting van het koninkrijk der Nederlanden in Maart 1815 een rivier, die wat haar bevaarbaargedeelte betrof, Nederlandsch grondgebied was geworden. Er was geen verschil van souverain gezag meer tusschen de Schelde boven en beneden Saaftingen. Antwerpen had haar rivier, die aan denzelfden koning gehoorzaamde als zij zelf. Moeilijkheden ten opzichte van de

¹⁾ Het traktaat bij De Martens. Recueil, VI, no. 1.

²⁾ Het traktaat en de reglementen bij De Martens, Recueil VI, no. 41.

Schelde kwamen dan ook niet voor. Antwerpen behoefde niet meer door een vreemd land de zee te bereiken. Er bestond geen Schelde-kwestie ; er was ook geen kwestie van de Wielingen.

Dat alles veranderde natuurlijk onmiddellijk door den Belgischen opstand van 1830. Reeds bij Koninklijk Besluit van 7 November 1830 verklaarde Willem I de Vlaamsche kust en de havens van Antwerpen en Gent in staat van blokkade. Wel trok de koning op verzoek der conferentie van Londen dat besluit al spoedig in, maar feitelijk bleef de blokkade en daarmede de sluiting van de Schelde toch gehandhaafd. Zoo bleef de toestand, totdat de eindregeling van 1839 tot stand kwam. Die eindregeling is voorbereid door de verschillende protocollen, die door de Londensche conferentie zijn opgesteld. In de eerste plaats werd vastgesteld het Januari-protocol, dat door Willem I werd aanvaard, maar door de Belgische regeering werd verworpen. Daarna stelde de conferentie de achttien artikelen vast van 26 Juni 1831, door België aangenomen, door Nederland niet. Ten slotte werden de mogenheden het na den tiendaagschen veldtocht den 15 October 1831 eens over de vier-en-twintig artikelen ; zij werden door Leopold I aangenomen, maar door Willem I verworpen. Het zijn deze artikelen, die weer de grondslag werden van het eindtraktaat met België, dat 19 April 1839 werd geteekend.

Men spreekt gewoonlijk van het eindtraktaat. Er zijn eigenlijk drie traktaten: een, gesloten tusschen de mogenheden en Nederland, een, gesloten tusschen

Nederland en België, ten slotte een, gesloten tusschen de mogendheden en België¹⁾). Voor ons is het eerste het belangrijkste, omdat het de basis bevat, waarop onzerzijds de scheiding van Nederland en België is aanvaard. Voor ons vraagstuk van gewicht is het al dadelijk, dat van Zeeuwsch-Vlaanderen in het traktaat geen sprake is. Natuurlijk niet: het had immers sedert 1814 tot de provincie Zeeland behoord; in en na 1830 kwam hier nergens de wensch tot uiting om zich bij den Belgischen opstand aan te sluiten; Zeeuwsch-Vlaanderen was een stuk Nederland geworden. Alleen voor de regeling der waterloozing van Vlaanderen wordt verwezen naar het bovengenoemd traktaat van 1785, voor de vrije scheepvaart op de Schelde naar de Weener eindacte.

Van meer belang voor de toekomst was art. IX § 2, dat op de Schelde geheel nieuwe regelingen invoerde en daar het souvereine recht van Nederland eenigszins besnoeide. De bedoelde paragraaf luidt als volgt: „Wat meer bijzonder de scheepvaart op de Schelde en hare monden betreft, is overeengekomen, dat het loodswezen en de betonning, zoowel als het onderhoud der zeegaten van de Schelde beneden Antwerpen aan een gemeenschappelijk toezigt zullen worden onderworpen en dat dit gemeenschappelijk toezigt door wederzijds daartoe benoemde commissarissen zal worden uitgeoefend. Met gemeenschappelijk overleg zullen gematigde loodsgelden worden vastgesteld

¹⁾ De traktaten in de Staatsbladen 1839 Mo. 26; De Martens Recueil XX, 2, No. 59,

en deze gelden zullen voor de schepen van alle natiën dezelfde zijn. Intusschen en tot de vaststelling dier regten zullen geene hoogere loodsgelden kunnen worden geheven dan die bij het tarief van 1829 voor de monden van de Maas, van de volle zee tot aan Hellevoet en van Hellevoet tot aan Rotterdam zijn vastgesteld, naar evenredigheid van de afstanden. Het zal aan de keus van elk schip staan, dat zich langs de Schelde van uit de volle zee naar België of van België naar volle zee begeeft, om zoodanige loods te nemen, als het zal verkiezen en het zal dien volgens aan beide de landen vrijstaan om langs den geheelen loop der Schelde en aan haren mond de diensten van het loodswezen te vestigen, die voor het verschaffen der loodsen noodzakelijk zullen geoordeeld worden. Al wat tot die instellingen betrekking heeft, zal bij het, in overeenkomst met de hierachter volgens § 6 vast te stellen reglement¹⁾ worden bepaald. De dienst dezer instellingen zal onder het gemeenschappelijk toezigt staan waarvan in het begin der tegenwoordige paragraaph melding is gemaakt. De beide Regeeringen verbinden zich ieder voor haar gedeelte der rivier, om de bevaarbare zeegaten van de Schelde en van hare monden te behouden en daar de noodige tonnen en boeyen te plaatsen en te onderhouden''²⁾).

¹⁾ Deze § 6 schreef voor, dat binnen een maand commissarissen van beide landen bijeen zouden komen om alle noodige reglementen op te stellen.

²⁾ In § 3 van datzelfde artikel IX is de Scheldetol geregeld, die voor ons onderwerp van minder belang is, daar hij in 1863 bij traktaat tusschen Nederland en België is afgekorcht en daardoor afgeschaft. Staatsblad 1863 no. 117.

Wij hebben deze paragraaf woordelijk afgeschreven zoowel om hetgeen zij bevat als om hetgeen zij niet bevat. Zij bevat een regeling van het loodswezen, de betoning en bebakening der Wester-Schelde, die aanzienlijke rechten inruimt aan Belgische autoriteiten. Wel bleef Nederlands gezag over de geheele rivier van Saaftingen af ongerept, maar in bepaalde diensten op de Schelde kreeg toch België medezeggenschap op gelijken voet met Nederland zelf. Dat was iets geheel nieuws en moet dan ook als een belangrijke concessie van Willem I worden beschouwd; ten slotte kon na langdurige onderhandelingen de overeenkomst, die ieder der betrokken partijen wenschte, niet vastloopen op deze kwestie. België's belang bij de vaart door de Schelde was groot; Willem I wenschte den den vrede; zoo werd deze concessie aan de Belgen gedaan.

Maar ook om wat er niet in staat, is de paragraaf van gewicht. Vooreerst wordt niet uitdrukkelijk het gezag van Nederland over de Wester-Schelde met zooveel woorden vastgesteld. En ten andere worden de Wielingen niet uitdrukkelijk aangegeven als behoorende tot het Nederlandsche riviergebied. Van beide is de reden gemakkelijk te gissen en ook dezelfde; beide spraken namelijk van zelf. Het waren beide aangelegenheden, waarover geen kwestie bestond en die dus niet behoefden te worden geregeld. Uit het zwijgen van het traktaat over beide zaken af te leiden, dat zij in anderen zin waren beslist, althans, dat zij twijfelachtig waren, zou even zonderling zijn als te redeneeren

dat de onafhankelijkheid van het koninkrijk der Nederlanden sedert 1839 niet vaststaat, omdat die niet uitdrukkelijk in het scheidingstraktaat is erkend. Het is de gewone ervaring van elken historicus, dat onbetwiste rechten het moeilijkst documenteel zijn te bewijzen; immers wat vaststaat en waaraan niemand twijfelt, wordt zelden in een traktaat, wet of andere oorkonde vastgelegd.

Nederland heeft dus in 1839 alle rechten op de Hont behouden, die het in 1790 en in 1815 bezat en die natuurlijk door de vereeniging met België niet konden verloren gaan. Het was immers de bedoeling der mogendheden om het oude Nederland te herstellen met al zijn rechten en verplichtingen. Bij de onderhandelingen tusschen 1830 en 1839 wordt dan ook herhaaldelijk het jaartal 1790 genoemd als het uitgangspunt voor de begrenzing van Nederland. Art. 1 van het traktaat zelf noemt uitdrukkelijk 1815 als normaaljaar, waarvan alleen bij de vaststelling der Limburgsche grens wordt afgeweken. Art. 4, dat over Limburg handelt, geeft nog het jaar 1790 aan als uitgangspunt. Art. 8 verwijst zelfs nog naar het verdrag der Republiek met Jozef II van 8 November 1785. Redenen genoeg om vast te stellen, dat men in 1839, behoudens uitdrukkelijk aangegeven uitzonderingen, het oude zelfstandige Nederland heeft willen herstellen.

Daarmede in overeenstemming is het feit, dat ook na 1839 Nederland het gezag over de Wielingen is blijven uitoefenen. En het sprak dan ook van zelf, dat na 1839 dat gezag feitelijk door alle mogendheden,

ook door België is erkend. Bij de regeling van de betonning ging men dan ook stilzwijgend van de gedachte uit, dat men hier met Nederlandsch watergebied had te doen.

Het traktaat van 1839, dat men thans van Belgische zijde met vurigen aandrang wil herzien, is sedert op verschillende wijzen aangevuld en gewijzigd. En natuurlijk is het door tal van reglementen en koninklijke besluiten uitgevoerd¹⁾. Wij zullen ze niet alle vermelden, slechts de voornaamste, die voor de aangelegenheid der Wielingen van belang zijn. Reeds 23 October 1839 werd een voorloopig reglement vastgesteld, „nopens het gemeenschappelijk toezicht over de betonning en bebakening en over den dienst van het loodswezen op de Schelde”²⁾. Om aan daarover gerezen moeilijkheden een einde te maken sloten Nederland en België den 5 November 1842 een nieuw traktaat „ter uitvoering van het op den 19^{den} April 1839 te Londen aangegaan traktaat”³⁾. In dat traktaat worden nadere regelingen getroffen over de verlichting en betonning van de Schelde en over het loodswezen; ook daarin wordt het vaarwater der Wielingen niet genoemd. Reeds 20 Mei 1843 werd een nieuw traktaat gesloten met zeven daarbij gevoegde reglementen⁴⁾;

¹⁾ Te vinden in: Tractaten en tractaatsbepalingen de Schelde betreffende sinds 1648, 's-Gravenhage 1919. 8°.

²⁾ Staatsblad 1839, no. 50. Op denzelfden dag werd vastgesteld het voorloopig reglement op het loodswezen op de Schelde. Staatsblad 1839, no. 51, den volgenden dag dat op het recht van scheepvaart op de Schelde en hare monden. Staatsblad 1839 no. 52.

³⁾ Staatsblad 1834, no. 3.

⁴⁾ Staatsblad 1834, no. 45.

daarbij zijn ook reglementen op de vaart, den loods-dienst, de vischvangst enz. op de Schelde : ook daarin is van de Wielingen geen sprake. Evenmin wordt daarvan gewag gemaakt in het traktaat van 8 Augustus 1843 omtrent de grensscheiding¹⁾; er is daarin trouwens alleen sprake van de landgrens van de Pruisische grenzen tot aan de Wielingen. Bij het traktaat van 12 Mei 1863 werd de Scheldetol door België afgekocht voor de som van f 17.141.640²⁾. Den 19 September van dat jaar werd bij verdrag het loodswezen op de Schelde opnieuw geregeld³⁾. Dat laatste traktaat is van eenig belang, omdat daarin bij de bepaling der loodsgelden de Wielingen naast de Deurloo en het Oostgat uitdrukkelijk als Scheldemonnd wordt genoemd⁴⁾. Van beteekenis is ook het traktaat van 31 Maart 1866 tot invoering van een nieuw stelsel van verlichting op de Wester-Schelde. Daarbij werden bepalingen, den 26 December 1865 te Antwerpen geteekend, bekrachtigd. In die bepalingen werd voor de Wielingen aangewezen : „A. Een lichtschip, aan de monding van dat vaarwater bij de zwarte ton no. 2 in de peiling van Brugge en Lisseweghe in één. Gemeld schip zal een rood licht met schitteringen vertoon. B. Twee witte geleidelichten op den zeedijk, bij de plaats genoemd Nieuwersluis.” Blijkens art. 2 werd daardoor een ander licht, dat op de Paardemarkt

1) Staatsblad 1844, no. 12.

2) Staatsblad 1863, no. 117.

3) Staatsblad 1863, no. 136.

4) Art. 39.

lag, overbodig geworden en zou dus worden weggenomen. België behield zich evenwel het recht voor daar opnieuw een lichtschip te plaatsen. „Het Nederlandsche Gouvernement behoudt zich niettemin het vroeger bedongene voor ter zake van de plaatsing van meergemeld lichtschip”. Krachtens art. 4 zouden alle lichtschepen door België worden gebouwd en geplaatst, behalve die, welke op Nederlandsch grondgebied zullen liggen. Het traktaat geeft verder geen uitsluitel over de vraag, wat onder Nederlandsch grondgebied moet worden verstaan.

Intusschen komen wij eerst nu een kwestie van souverain gezag over de Wielingen op het spoor. In de bepalingen van Antwerpen van 26 December 1865 komt dienaangaande niets voor. Maar in het traktaat van 31 Maart 1866, waardoor de genoemde bepalingen worden bekrachtigd, komt deze reserve voor: „Met betrekking tot het lichtschip, vermeld in het eerste artikel der bovengenoemde bepalingen onder lid A, is uitdrukkelijk overeengekomen, dat de plaatsing door België van dat licht beschouwd zal worden alleenlijk ten doel te hebben om de scheepvaart des nachts naar Antwerpen te vergemakkelijken, wordende elke kwestie van souverainiteit aan weerszijden voorbehouden.”

Ziedaar de Wielingen-kwestie ! Maar zij is nog niet brandend; zij wordt slechts even voor den dag gehaald om aanstonds weer met stille trom te worden bijgezet. Maar zij was er en men kan gemakkelijk gissen, door wie zij in het leven is geroepen. Natuurlijk door

België; voor Nederland had zij nooit bestaan. Onzerzijds was de Wielingen steeds als een Nederlandsch vaarwater aangemerkt; zoo hadden de zeevaarders van alle natiën haar altijd beschouwd. Ook heeft het bedoelde voorbehoud alleen zin, indien men aanneemt, dat een Belgisch lichtschip wordt gelegd in een Nederlandsch vaarwater; een dergelijke reserve had eigenlijk geen beteekenis wanneer het een Belgisch watergebied had betroffen. Dat België in zijn eigen gebied een lichtschip mocht leggen, sprak van zelf; daarvoor behoefde het volstrekt geen toestemming of machtiging van Nederland. Men kan dan ook het bedoelde voorbehoud alleen eenigen zin toekennen, als men aanneemt, dat het door Nederland is gemaakt. Alleen beleefdheidshalve heeft men onzerzijds ook België tot een dergelijk voorbehoud toegelaten.-

Intusschen is het duidelijk, dat België in 1865 aanspraak maakte op souverain gezag op de Wielingen. Waarop het zijn vermeende rechten baseerde, wordt niet vermeld, maar is gemakkelijk na te gaan. De zaak is, dat de Wielingen langs de Vlaamsche kust loopen en het dus zijn eigenaardige voordeelen voor België kan hebben om daar de overoude rechten van Nederland te betwisten. Wel waren er nog weinig kusthavens van beteekenis. Zeebrugge bestond nog niet. Maar plannen in die richting waren er wel en voor de toekomst der Vlaamsche kust kon het zijn belang hebben alvast rechten op te werpen op de rivier vóór de kust. Misschien zijn wij niet ver van de waarheid, wanneer wij aannemen, dat de nieuwe koning der

Belgen, Leopold II, die juist in 1865 zijn vader was opgevolgd met ver vooruitzienden blik de Wielingen als een toekomstig Belgisch vaarwater heeft willen annexeeren en nu alvast de Nederlandsche rechten ging betwisten.

Het spreekt van zelf, dat die Belgische belangen van waarde zijn en dat een welwillende overweging daarvan onzerzijds een verstandige politiek is. Maar wil België iets bereiken, dan kan het zich niet op zijn rechten beroepen, maar alleen op zijn belangen. Want de rechten van Nederland op de Wielingen zijn overoud; zij dagteekenen lang voordat er nog sprake was van territoriale wateren. Men weet, dat dit begrip in het internationale recht is ingevoerd door onzen grooten jurist Bijnkershoeck. Maar met hem zijn wij in de achttiende eeuw, dus in een periode, toen het Nederlandsche recht op de Wielingen reeds eeuwen lang vaststond.

Na 1866 bleef de kwestie van de Wielingen voorlopig rusten. Het traktaat van 2 Augustus 1873 tot verbetering en uitbreiding van het stelsel van verlichting op de Wester-Schelde¹⁾ houdt zich evenmin met de Wielingen bezig als dat van 9 Februari 1881 tot verbetering van de betonning en bebakening der Schelde²⁾. Dat van denzelfden dag tot verbetering van de verlichting der Schelde³⁾ verraadt weer het bestaan van de Wielingen-kwestie. Art. 1 van genoemd

¹⁾ Staatsblad 1873, no. 132.

²⁾ Staatsblad 1881, no. 45.

³⁾ Staatsblad 1881, no. 46.

verdrag schreef de plaatsing van een nieuw lichtschip voor bij de bank de Wandelaar ; zoodra dat lichtschip zou geplaatst zijn, zou het lichtschip „Wielingen” verlegd worden naar een nader aangegeven plaats. Hier zijn wij dus weer midden in het betwiste gebied. Dat de beide partijen zich dat zeer goed bewust waren, blijkt wel uit het volgende artikel, waar met zooveel woorden wordt gezegd : „Wat betreft de plaatsing van het lichtschip bij den Wandelaar en de verplaatsing van dat bij de Wielingen is overeengekomen, dat elke quaestie van souvereiniteit van weerszijden wordt voorbehouden”.

Weer was dus de kwestie opgerezen uit de grijze baren van de Schelde; weer was zij even snel ondergedoken als zij was opgekomen. Zij bleef onder water bij het sluiten van het traktaat van 25 Maart 1891 nopens wijziging en verbetering van de verlichting en betoning der Wester-Schelde¹⁾, en dat van 5 April 1905 betreffende de verbetering der verlichting van de Wester-Schelde en hare mondingen²⁾. Mochten wij daaruit hebben willen afleiden, dat daarmede de kwestie der Wielingen voor goed van de baan was, dan hebben wij ons verrekend. Zij is sedert kort herrezen in zoo bedenkelijken, zelfs dreigenden vorm, dat het reeds lang hangende conflict tusschen Nederland en België zich juist daarin tot een ongekende scherpte heeft toegespitst.

Immers in België heeft men de zaak van de Wie-

¹⁾ Staatsblad 1892, no.170.

²⁾ Staatsblad 1906, no. 7.

lingen nooit vergeten, anders dan in Nederland. In vreedestijd had zij ook trouwens veel minder belang dan in oorlogstijd. Toen dan ook in het begin van Augustus 1914 de groote oorlog uitbrak, werd de vraag van Nederlands souverein gezag over de Wielingen zoo urgent, dat het wel zeer opmerkelijk is, dat er destijds zoo weinig over verluidd. De reden daarvan ligt echter voor de hand : tijdens den oorlog heeft de Nederlandsche regeering het beter gevonden haar neutraliteit niet uit te strekken tot de Wielingen, omdat zij de oude kwestie kende en in dien moeilijken tijd geen nieuwe hakerige vraagpunten wilde opwerpen. Toen in Augustus 1914 de Scheldemonddoor de Nederlandsche marine met mijnen werd versperd, legde zij die niet verder westwaarts dan de lijn, die van uit Cadzand als voortzetting van de Nederlandsche landgrens door den Scheldemonddoor werd getrokken ; een groot deel der Wielingen viel dus daarbuiten. De Belgische regeering, die belangstellend informeerde, hoe ver Nederland de versperring dacht uit te strekken, ontving de geruststellende verzekering, dat die niet zou worden gelegd in het gebied bewesten de genoemde lijn, dus in een groot gedeelte der Wielingen, echter onder handhaving van alle rechten, die Nederland van oudsher op dat vaarwater bezat.

Dat feit is zeker van groot gewicht, ook om de gevolgen, die het tijdens den oorlog heeft gehad. De houding der Nederlandsche regeering was stellig al te toegefelijk om niet te zeggen zwak. Zij gaf oude Nederlandsche rechten, het maakt den indruk, zonder

veel bezwaar, op ; zij liet in ieder geval de uitoefening van die rechten achterwege. Zij liet daarmede een riviergebied, dat steeds als Nederlandsch territoir was beschouwd, over aan de wisselende kansen van den oorlog. Zij heeft dan ook het moeten aanzien, dat beurtelings de verschillende oorlogvoerende mogendheden de Wielingen tot oorlogsterrein hebben gemaakt, vooral natuurlijk Engeland en Duitschland. Van hoeveel belang dat was, wordt duidelijk, als men zich den strijd op de Vlaamsche kust herinnert. Zonder het bezit der Vlaamsche kust zou de Deutsche duikbootoorlog nauwelijks mogelijk zijn geweest ; wat zou er gebeurd zijn, zoo deze door een Nederlandsch vaarwater van de Noordzee was afgesloten geweest. Omgekeerd heeft Engeland herhaaldelijk de Wielingen doorgevaren bij zijn aanvallen op Zeebrugge, Ostende en andere Vlaamsche kusthavens. Van beide zijden zijn dan ook mijnen in de Wielingen gelegd, dikwijls ook tot hinder en schade der Nederlandsche scheepvaart.

Dat alles was het gevolg van de beslissing der regering om begin Augustus 1914 zich van de Wielingen terug te trekken. Daarom kon Nederland later geen beklag inbrengen tegen de oorlogvoerenden, toen de Wielingen eenvoudig tot krijgsgebied werden gemaakt : het was begonnen met het zelf prijs te geven. Stellig kon de regering argumenten aanvoeren voor haar handeling of liever voor haar onthouding. Men weet nooit, waartoe een oorlog kan leiden, en het valt niet te ontkennen, dat de Wielingen een zeer blootgesteld gebied waren,

dat ook daarom zeer bezwaarlijk tegen schending der neutraliteit kon worden verdedigd. En wat zou de regeering feitelijk hebben kunnen doen, zoo werkelijk de eenmaal door haar geproclameerde neutraliteit der Wielingen werd geschonden. Zou zij in dat geval een scherp conflict hebben aangedurfd? Zou het Nederlandsche volk schouder aan schouder achter de regeering hebben gestaan, als zij het op een strijd met de wapenen had laten aankomen over onze oude rechten in de Wielingen, die de meesten slechts schemerachtig voor den geest stonden? Het valt moeilijk te gelooven.

Intusschen al kan men de houding der regeering begrijpen, te verontschuldigen is zij stellig niet. Dat Nederland reeds bij het eerste kanonschot terugtrok van de Wielingen, maakt geen heldhaftigen indruk. En dat te minder, daar het hier gold het handhaven van oude Nederlandsche rechten, waarvan wij geen afstand mogen doen, die destijds althans zonder noodzaak zijn prijsgegeven, die toen bovendien ook zonder gevaar hadden kunnen zijn verdedigd. Is het inderdaad zoo zeker, dat de oorlogvoerenden de neutraliteit der Wielingen hadden geschonden, zoo zij van den aanvang van den oorlog af was geproclameerd? Zouden zij ons gebied niet evenzeer hebben geëerbiedigd als dat van de Wester-Schelde, dat toch ook voor Engeland en Duitschland beide allerlei belemmering meebracht? Het is niet beproefd, niet gewaagd, naar het schijnt, zelf niet gevraagd. Zoo gaf de regeering door haar angstvallige voorzichtigheid er aanleiding toe, dat men de grens van het Nederlandsche watergebied ging stel-

len bij Cadzand en het Zwin en dat men de Wielingen als vrij zeegebied, erger, als Belgische territoriale zee ging beschouwen.

Natuurlijk ten onrechte. Want het ligt voor de hand, dat wij ons recht op de Wielingen niet hebben verbeurd, omdat wij het in bedreigde omstandigheden een tijd lang niet hebben uitgeoefend. Nog nimmer is een recht vervallen, omdat de bezitter daarvan is belet er feitelijk gebruik van te maken. In dezen tijd, nu men in de internationale verhoudingen het recht over de macht wil doen primeeren, moet en kan nimmer een recht vervallen door het feit, dat men het door omstandigheden gedwongen niet voortdurend heeft kunnen uitoefenen.

Toch worden onze rechten thans belaagd, natuurlijk door denzelfden staat, die er reeds vroeger aanspraak op maakte. En dat, hoewel België alle reden zou hebben tot een welwillende houding tegenover Nederland. De Belgische vluchtelingen — behoeven wij te herinneren, welke ontvangst zij in Nederland hebben genoten? In geen land was de sympathie voor het vertrapte, gemartelde België zoo groot als bij ons ; nergens was zij bovendien van zuiverder allooi, want zonder politieke bedoeling. Nergens heeft men zich zoozeer verheugd over het herstel der Belgische onafhankelijkheid als bij ons. Daarom ook mocht Nederland wel niet op dankbare erkentelijkheid van de zijde der Belgen rekenen — de dankbaarheid is schaarsch in deze wereld en in de politiek is zij nauwlijks een factor van waarde — maar een geheel voorbijzien, een volkomen

vergeten van wat in den oorlog door Nederland voor België gedaan is, dat mocht men toch niet verwachten, zelfs niet van de emotioneele Belgen. Nog erger. Niet alleen vergat men te Brussel volkomen de moeilijke jaren van den oorlog, maar men zette een campagne op touw tegen Nederland, alsof dit land zich wederrechtelijk Belgisch gebied had aangematigd, Belgisch recht had geusurpeerd.

Een ieder weet, kan althans weten, dat bij dat alles geen woord waar is, Nimmer is Belgisch gebied door Nederland aan België ontnomen ; nooit zijn Belgische rechten door ons land gekrenkt. Maar men doet het zoo voorkomen, omdat men zelf gegrepen is door het imperialisme. Psychologisch is het waarlijk niet onverklaarbaar, dat België, deelen in de overwinning der Entente, zich voelt groeien en expansie wil en beoogt. Maar de verklaring van het verschijnsel brengt natuurlijk voor ons de aanvaarding van alle consequentiën niet mede. Integendeel, als onze imperialistische nabuur niet zijn eigen rechten verdedigt, maar naar de onze grijpt, moeten wij pal staan om ze te verdedigen en te handhaven. Ook omdat het thans niet meer geldt een pers-campagne, maar een blijkbaar welbewuste en doelbewuste politieke actie der Belgische regeering. Thans jaagt België doeleinden na, die onvereinigbaar zijn met de Nederlandsche belangen en daarom behooren te worden afgewezen.

Het valt buiten ons bestek de geschiedenis van onze onderhandelingen met België in de laatste anderhalf jaar te beschrijven. Zij vallen grootendeels buiten

het vraagstuk der Wielingen, al hangen zij er dikwijls nauw mede samen¹⁾). Naar men weet, heeft België eerst allerlei aanspraken laten gelden op gedeelten van het Nederlandsche grondgebied, die slechts voorbijgaande Belgisch zijn geweest en die bovendien Nederlandsch wenschen te blijven. Nadat die eisch door den Raad der Mogendheden was afgewezen, werden Nederland en België verzocht om te trachten door onderhandelingen het eens te worden over een herziening van het traktaat van 19 April 1839, voor zoover dat niet gaat over territoriale verhoudingen en internationale servituten. Die onderhandelingen zijn gevoerd en zij hebben geleid tot het opstellen van een concept-traktaat, dat in Mei j.l. ter onderteekening door de gevolmachtigden van beide staten gereed lag. Wij mogen wel constateeren, dat tijdens die onderhandelingen door Nederland zeer belangrijke concessiën zijn gedaan ter wille van de duurzame goede verhouding in de toekomst met onzen zuiderbuurstaat. Ten opzichte van de door België naar den Moerdijk en naar den Rijn gewenschte kanalen is Nederland zeer tegemoetkomend geweest. Op de Schelde zijn de rechten der Belgen zeer uitgebreid. Terwijl tot dusverre alleen een gemengde commissie bestond voor den loodsdienst en de bebakening en betonning, zal een commissie van beheer voor de Schelde worden ingesteld, die de zaken van die rivier voor

¹⁾ Wij volgen daarbij in hoofdzaak de regeeringsverklaring van 3 Juni 1920 onder raadpleging van andere ter zake dienende en gepubliceerde stukken.

zoover het scheepvaartverkeer betreft onder haar zorg zal nemen. Daar ook die commissie uit een gelijk aantal vertegenwoordigers van beide betrokken landen zal bestaan, is het duidelijk, dat ook hier weer de rechten van Nederland in gelijke mate worden verkort als die van België uitgebreid.

In het concept-traktaat, voor zoover is verluid, wordt met geen woord melding gemaakt van de Wielingen. Dat zou toch stellig noodig zijn geweest, zoo de zaak van evenveel belang was geweest als men ze nu van Belgische zijde voorstelt. Wellicht ook heeft men de kwestie opzettelijk laten slapen, omdat zij inderdaad praktisch nog nimmer tot zwarigheden aanleiding heeft gegeven. Misschien ook — de tegenwoordige houding van België rechtvaardigt dat vermoeden — heeft men opzettelijk de Wielingen-zaak op den achtergrond gelaten, omdat men ze in reserve wilde houden als een middel om zoo noodig een stok in het wiel van den diplomatieken wagen te kunnen steken.

Dat wil niet zeggen, dat de Wielingen tijdens de onderhandelingen te Parijs niet ter tafel zijn geweest. Dat was wel het geval, maar de kwestie is juist op dezelfde wijze te berde geweest als vroeger; men heeft ze gezien en — gelaten zooals ze was, onder voorbehoud van wederzijdsche rechten. Reeds in October 1918, dus nog vóór het sluiten van den wapenstilstand heeft de Belgische regeering tot de onze een nota gericht, waarin zij uitdrukking gaf aan haar meening op grond van hetgeen gedurende den oorlog

had plaats gevonden, dat de Nederlandsche regeering blijkbaar het gedeelte der Wielingen langs de Belgische kust als Belgisch watergebied beschouwde. Een antwoord is daarop toen niet gezonden, omdat kort daarna de Belgisch-Nederlandsche kwestie door het sluiten van den wapenstilstand, de ontruiming van België door de Duitschers en de nieuwe eischen der Belgen in een geheel nieuw stadium kwam. Dat is te begrijpen. Intusschen behoeft het geen betoog, dat ook hier zwijgen geen toestemmen beteekent.

Daarna zijn te Parijs de onderhandelingen begonnen. De Wielingen-kwestie is daar wel éénmaal door de Belgische delegatie aangestipt, maar niet tot een voorwerp van bijzondere bespreking geworden. Eerst in December 1919 bracht een redactie-kwestie met betrekking tot een artikel van het economische traktaat het probleem weer in herinnering. Men heeft zich toen van weerszijden beijverd om uit het traktaat alles te weren, wat de kwestie van de souvereiniteit der Wielingen zou kunnen prejudicieeren. Daarin is men dan ook geslaagd. Met onderling goedvinden is te Parijs overeengekomen geen regeling te treffen over de Wielingen, nota bene juist de kwestie, waarop ten slotte de onderhandelingen zijn vastgelopen.

Uit de gevoerde besprekingen bleek evenwel — het spreekt wel van zelf, dat de Nederlandsche delegatie onmogelijk dat standpunt kon aanvaarden — dat de Wielingen door België als onbetwist Belgisch watergebied werd beschouwd. Dat leidde er toe, dat de Belgische delegatie in opdracht van haar regeering den

wensch uitspraak, dat ten aanzien van dat veel betwiste punt iedere twijfel voor het vervolg zou worden weggenomen. Daar Nederland juist daarin onmogelijk aan de Belgische wenschen zou kunnen voldoen, zou zulk een verklaring van Nederland toch niets hebben uitgewerkt. Daarom heeft de Nederlandsche delegatie zich geneigd verklaard, daartoe door de regeering gemachtigd, om over het betwiste punt te onderhandelen; zij heeft zich bovendien tot elke redelijke schikking bereid verklaard en zelfs enkele oplossingen van het probleem aan de hand gedaan. Men heeft onzerzijds verklaard van den vollen omvang van zijn rechten te willen afzien en een regeling voorgesteld, waardoor de Wielingen niet als een Nederlandsche, maar als een grensrivier zou worden beschouwd. Van dat standpunt uitgaande, zou men dan de Wielingen kunnen verdeelen volgens het meer toegepaste systeem van den dalweg der rivier, de dieptegrens. Daardoor zou België worden gebaat zonder dat Nederland al te veel verloor; daardoor zou Vlissingen zijn eigen verbinding met de Noordzee kunnen behouden en tevens Zeebrugge een eigen weg naar de zee winnen. Ook heeft de Nederlandsche delegatie voorgesteld de zaak in het oude stadium te laten, daar zij toch vroeger praktisch tot geen enkele zwaarigheid aanleiding had gegeven. Ten slotte is door ons in overweging gegeven het geheele geschil aan arbitrage te onderwerpen.

Men zou redelijkerwijze hebben mogen verwachten, dat althans dat laatste denkbeeld, dat het oor der menigte heeft en daarom voor een verstandige diplo-

matie veel voor heeft, onmiddellijk door de Belgische regeering zou zijn aanvaard. Maar dat was niet het geval; België eischte zijn souverain gezag over de Wielingen op, dat Nederland onmogelijk kon afstaan zonder zich zelf ernstig te kort te doen. Maar in het begin van Maart van dit jaar kwam een ander denkbeeld, dat reeds eerder door de Nederlandsche delegatie was geopperd, opnieuw ter tafel. De Belgische delegatie deed namens haar regeering thans zelve het voorstel, dat de kwestie der Wielingen zelf onopgelost zou blijven, met dien verstande evenwel, dat België in de Commissie van XIV, ten wier overstaan de onderhandelingen waren gevoerd, een verklaring zou afleggen ter toelichting van het Belgische standpunt in dezen. Metmachtiging der Nederlandsche regeering verklaarde onze delegatie zich bereid dat voorstel aan te nemen, natuurlijk onder dit voorbehoud, dat de Nederlandsche delegatie ook harerzijds in de Commissie van XIV een soortgelijke verklaring zou afleggen ten aanzien van het Nederlandsche standpunt. Een en ander is door België aanvaard.

Daarmede was dus de kwestie weer van de baan. Althans zoo scheen het wel. Alles ging eerst naar programma en wensch. Beide delegatiën verzochten den voorzitter der Commissie van XIV een vergadering bijeen te roepen; in die bijeenkomst zou dan het concept-traktaat tusschen Nederland en België met bijgevoegd rapport worden overgelegd; dat traktaat zou dan aan de XIV worden aangeboden; eindelijk zouden daar de beide verklaringen omtrent de

kwestie der Wielingen worden overhandigd en besproken.¹

De bedoelde vergadering der XIV werd bepaald op 23 Maart. In die vergadering hebben achtereenvolgens de Belgische en de Nederlandsche delegatie haar verklaringen omtrent de Wielingen afgelegd. Beide staten bleven daarin op het vroeger ingenomen standpunt staan en eischten voor zich het souverain bezit van dat vaarwater op. Het spreekt van zelf, dat over die verklaringen, haar strekking en inhoud, door de beide delegatiën voortdurend overleg is gepleegd.

De vergadering der XIV heeft van de beide verklaringen acte genomen en bepaald, dat daarvan melding zou worden gemaakt in het door de XIV uit te brengen rapport. De Belgische delegatie heeft daarna gevraagd haar verklaring nog door een nadere nota te mogen toelichten, die dan aan het proces-verbaal der zitting zou kunnen worden gehecht. De Nederlandsche delegatie heeft dat goedgevonden onder voorbehoud van haar recht om op die nadere nota ter zijner tijd te antwoorden met een toelichtende nota ook harerzijds. Zoo is het geschied. De nadere nota van België is den 31 Maart aan de XIV ingezonden, die van Nederland den 3 Mei.

Het is nu op die Nederlandsche nota van 3 Mei, dat België zich beroept om aan te toonen, dat Nederland en niet België de kwestie van de Wielingen heeft naar voren gebracht en daardoor de onderhandelingen heeft doen schorsen en de herziening van het traktaat van 1839 aanzienlijk heeft vertraagd.

Er is waarlijk geen scherpzinnig en spitsvondig betoog noodig om in te zien, op hoe zwakke gronden die absurde beschuldiging rust. Immers onze nota van 3 Mei was een weerslag op de Belgische van 31 Maart; beide waren weer de toelichting en de uitbreiding van de op 23 Maart overgelegde nota's van beide partijen.

Dat de Belgen door onze nota van 3 Mei zouden zijn verrast is ondenkbaar: die onderstelling zou een slordigheid in de behandeling van gewichtige diplomatieke onderhandelingen verraden, die wij bij Belgische staatslieden nauwelijks mogelijk achten en daarom niet mogen aannemen. De zaak is juist omgekeerd als zij wordt voorgesteld; onze nota van 3 Mei opende geen incident, maar sloot het juist af.

De Wielingen-kwestie scheen dus voorloopig weer afgedaan. De verder loop van zaken was met die voorstelling geheel in overeenstemming. Immers nu die lastige kwestie was afgedaan, kon worden overgegaan tot de definitieve vaststelling van het traktaat. Den 19 Mei werd dan ook de Nederlandsche delegatie door haar Belgische collega's uitgenoodigd tot een bijeenkomst op 21 Mei te Parijs. De Nederlandsche delegatie heeft zich met bekwamen spoed naar de Fransche hoofdstad begeven om, zooals zij terecht kon aannemen, de laatste hand te leggen aan het nieuwe traktaat met België.

In die verwachting is zij deerlijk teleurgesteld. Er was te Parijs op dien 21 Mei geen sprake meer van onderhandelen; in plaats van de besprekingen definitief met een traktaat af te sluiten, braken de Belgen

de onderhandelingen af. Nog voordat er iets anders kon worden worden gezegd of gedaan, deed de Belgische delegatie voorlezing van een brief, gericht aan den voorzitter der XIV, waarin werd te kennen gegeven, dat de Belgische regeering de onderhandelingen afbrak. Als reden van die geheel onverwachte handelwijze gaf zij op — de Nederlandsche nota van 3 Mei, omdat het geschil over de Wielingen, dat daarmede door de Nederlandsche regeering in het leven was geroepen, het voor België onmogelijk maakte met Nederland een herziening van het traktaat van 1839 tot stand te brengen. De Belgische delegatie deed eenvoudig voorlezing van den brief; de Nederlandsche heeren hadden het zwijgen ertoe te doen; tot discussie verklaarden de Belgen zich niet gemachtigd.

De Nederlandsche delegatie zal wel zonderling hebben opgezien op het hooren van die even onverwachte als ongehoorde mededeeling. Zij heeft aan haar verwondering — om geen ander woord te gebruiken, dat haar stellig ook op de lippen lag — uiting gegeven. Immers, de verklaring van de Belgische delegatie was geheel in strijd met wat reeds in gemeenschappelijk overleg en met ruggespraak met de betrokken regeeringen was overeengekomen en dus als vaststaand moest worden aangenomen. Ten bewijze, dat zij de bedoeling der Belgische delegatie dadelijk ten volle begreep, constateerde de Nederlandsche onmiddellijk, dat van schorsing der onderhandelingen geen sprake meer kon zijn, omdat deze immers behoudens enkele formeele regelingen ten einde waren gebracht.

Nederland kan dat einde met een gerust gemoed aanzien en ook zonder al te groote zorg de toekomst in dezen tegemoet gaan. Immers dit staat voorop en hiervan moet het Nederlandsche volk zich ten volle doordringen: niet Nederland, maar België heeft belang bij de herziening van de traktaten van 1839. Die traktaten waren, toen men zich ten onzent eenmaal had verzoend met het denkbeeld van den afstand van België, voor ons land niet onvoordeelig of schadelijk; ten opzichte van de verhouding van beide landen zijn toen regelingen gemaakt en bepalingen vastgesteld, die niet alleen voor Nederland geen bezwaar opleverden, maar zelfs ons land zijn ten goede gekomen. Wenschen ten opzichte van de herziening van de traktaten van 1839 heeft Nederland nooit gehad; België daarentegen had ze wel en voor zoover de vervulling van die Belgische wenschen in overeenstemming was of te brengen viel met de Nederlandsche belangen, heeft onze regeering en ons volk zich nooit tegen de inwil-
liging daarvan verzet; men denke aan den afkoop van den Scheldetol, waarbij Nederland zich waarlijk niet inhalig heeft getoond. Wellicht had men in enkele gevallen onzerzijds de Belgen wat meer kunnen tegemoet komen, maar daar staat weer tegenover, dat door de Belgen ook niet steeds alles is gedaan wat men in hun eigen belang van hen mocht hebben verwacht. Maar dat daar gelaten heeft België veel meer belang bij een herziening der traktaten van 1839 dan Nederland.

Ja zelfs kan men zeggen, dat die herziening voor

Nederland zeer eigenaardige bezwaren meebrengt. Juist omdat Nederland weinig, België veel belang heeft bij die herziening, zal deze allicht uitloopen op concessien van Nederland aan België. Bij de onderhandelingen daarover staat België altijd als eischer, Nederland als verweerder; de ervaring leert, hoe moeilijk de laatste rol is, wil men den lieven vrede behouden; haast onvermijdelijk loopt het uit op een min of meer haastig toegeven aan soms ook waarlijk niet onredelijke eischen.

België is sedert 1830 geweldig gegroeid en het is een economische markt van beteekenis geworden in de wereld. Als ieder groeiend volk heeft het expansie gezocht en ook verkregen. Het heeft in ruime mate gebruik gemaakt van zijn gunstige ligging om van Antwerpen evenals in de zestiende eeuw een handelsmetropool te maken van wereldbelang. Het is zich ook bewust geworden van die beteekenis en komt Nederland als middelpunt van den grooten handel aan den mond der midden-Europeesche rivieren nabij. Maar het wil meer — het wil Nederland niet nabij, maar voorbij komen. Als in de zestiende eeuw moet het centrum van den handel in de Nederlanden weer naar het zuiden worden verlegd. Nederland heeft meer dan twee eeuwen alle voordeelen getrokken uit zijn buitengewoon gunstige ligging aan den mond der grote rivieren, die een zeer uitgestrekt achterland hebben. België, iets minder gunstig gelegen, biedt evenwel weer andere voordeelen, die Nederland mist: het heeft een industrie van wereldbeteekenis; ook heeft het zijn

groothandel geconcentreerd in één groote haven, Antwerpen. Maar de mond van de rivier van Antwerpen is in Nederlandsche handen en hoewel dat feitelijk nimmer in de laatste eeuw eenigen last of schade heeft gegeven, gevoelt men den drang om zelf meester te worden aan den Scheldemond. Telkens en telkens weer poogt België op de Schelde rechten te veroveren en hebben wij ons tegen die Belgische eischen te verzetten. Niet omdat wij de rechten van België wenschen te verkorten, maar omdat wij onze eigen rechten willen handhaven. Ten slotte moeten wij baas blijven in eigen huis. En dat kunnen wij niet meer zijn, wanneer ons gezag over den Scheldemond wordt betwist. Het is zoo volkomen juist, wat de Minister van buitenlandsche zaken den 3 Juni in de Tweede Kamer heeft gezegd: „Wie Wielingen zegt, zegt Schelde ; wie Schelde zegt, zegt Zeeland ; wie Zeeland zegt, zegt Nederland”.

Dat dat zoo is, is opnieuw uit de onderhandelingen van het laatste jaar gebleken. In het beheer van de Schelde hebben wij ruimere rechten aan België moeten afstaan dan eigenlijk met ons souverain gezag over die rivier vereenigbaar is. In zooverre is het dus volstrekt geen ramp, dat de onderhandelingen zijn afgebroken ; alleen België kan winnen bij een herziening der trak-taten, Nederland niet.

Van Nederlandsch standpunt gezien is er dus geen bezwaar, dat de zaak van de herziening der trak-taten voorloopig blijft rusten. De wijze, waarop de onderhandelingen zijn geschorst, namelijk door België, is voor

Nederland bovendien zonder veel bezwaar. Nederland zou tot zulk een brusqueeren van den toestand alleen in het uiterste geval hebben kunnen komen, omdat wij het odium niet op ons konden laden de Belgische belangen niet te willen zien en behartigen. Die moeilijkheid is nu van ons weggenomen door de houding, die de Belgische regeering tegenover ons heeft meenen te kunnen aannemen. Wij zijn nu dus weer vrij en dat zonder dat ons de blaam treft aan anderen die vrijheid te willen onthouden, die wij voor ons zelf begeeren. Maar natuurlijk, de onderhandelingen zijn slechts geschorst ; wij zijn ieder oogenblik bereid ze te hervatten.

De breuk is gekomen bovendien op een vraagstuk, dat van het grootste belang is voor ons land, maar dat wij niet op den voorgrond hebben gebracht en dat bovendien bij een regeling ook weer misschien concessiën onzerzijds zou hebben gevergd. En aan concessiën in zake de Wielingen zijn voor ons zeer groote bezwaren verbonden. Men moet nimmer vergeten wat aan de Wielingen-kwestie vastzit. De Wielingen vormen op den duur den eenigen bruikbaren toegangsweg tot ons Schelde-gebied en tot de haven van Vlissingen. Dat gebied en die haven zijn voor ons onmisbaar uit een historisch en uit een nationaal gezichtspunt. Het Scheldegebied, d. w. z. de provincie Zeeland is reeds van de oudste tijden af met Holland verbonden en vormt sedert eeuwen een integreerend deel van Nederland. Zeeland, het land van onze groote zeehelden, Vlissingen, de stad van De Ruyter, zij zijn onafscheidelijk aan Nederland verbonden. Van hoeveel belang

zij waren, begreep Elizabeth, toen zij in 1585 de hand legde op Vlissingen, begreep Frankrijk, toen het in 1795 ook Vlissingen nam; begreep Napoleon, toen hij in Maart 1810 geheel Zeeland bij Frankrijk inlijfde. Ook nu nog vormt Zeeland naar het zuiden het bolwerk voor Nederland; de Nederlander, die dat niet mocht begrijpen, kan het aan den vreemdeling vragen, den vijandigen vreemdeling liefst, van hoeveel waarde het Scheldegebied is. Dat bewijst dus het overgrootte belang, dat ons vaderland bij het veilig bezit der Wielingen heeft.

Dat veilig bezit is waard te worden verdedigd, omdat het historisch tot diep in de middeleeuwen teruggaat niet alleen, maar omdat het nog thans dezelfde waarde heeft als toen Holland er tegen Vlaanderen voor vocht. Wij denken er niet aan de Belgische rechten te verkorten; dat hebben wij in de Wielingen nooit gedaan; nooit zijn er feitelijk moeilijkheden van beteekenis geweest. Die toestand kan zoo blijven, mits van weerszijden vertrouwen in elkanders bedoelingen bestaat. Dat vertrouwen heeft sedert 1839 steeds bestaan; alleen is het den laatsten tijd door een opgehitste pers verstoord. Daaraan moet eerst een einde komen, wil Nederland over de Wielingen met België kunnen onderhandelen.

Laat intusschen de regeering rustig afwachten. Zij kan dat, omdat zij geen het minste belang heeft bij een wijziging van den toestand. En laat zij als eenmaal de onderhandelingen weer worden aangeknoopt, sterk zijn in haar recht. Ten slotte, laat ons volk be-

grijpen, dat het hier gaat om een groot nationaal belang, dat moet worden gehandhaafd tegen argwaan en kwaden wil. De Wielingen moeten open blijven voor onze handelsvloot, gelijk zij het waren voor die van De Ruyter.

